

Radvaner Vilmos Kislányával

Ez itt Radvaner Vilmos, a második férjem és a lányunk, Júlia a Szent István körúton. 1948-ban házasodtunk össze. Maszek ügynök volt, állami vállalatnál vásárolhatott. A végén egy szövetkezetben volt belső ellenőr. Járt a fiókokat, és ellenőrizte őket, de akkor jött haza, amikor akart. Énnekem megmaradt a lakás a Katona József utcában, ott laktunk. A lányom, Júlia 1949-ben született.

A háború után nem volt otthon vallásról szó. Anyám vallásos volt, és a férjem is. De én azt mondtam, hogy nem lehet a gyereket kétfelé nevelni, mert az iskolában mást mondanak, nem mondunk otthon mást. Az neki nem tűnt fel, hogy most más a vacsora, meg máskor van a vacsora. És 1956-ban [lásd: 1956-os forradalom] jött be a rendelkezés, hogy 1957. szeptembertől megindul a hitoktatás, aki akarja a gyereket járattatni, írja alá az ívet. Én nem akartam, de Vili aláírta, hogy zsidó hittanra járjon. Juli elfogadta, nem tudta, hogy mi az. A következő találkozása a zsidósággal az volt, hogy az egyik osztálytársa fölött hozzá játszani. Akkor küldtek mindenféle kekszet színes dobozokban zsidó szervezetek, és nagyon tetszettek neki. Anyám mondta neki, hogy ha kell, vidd el, mire a kislány azt mondta: nem vihetem haza, mert nem mondhatom meg, hogy zsidó kislánynál voltam. Azt mondta anyám neki, akkor hagyjuk a dobozokat, nézd, kislányom, azt hazudsz otthon, amit akarsz, de ide ne gyere többet. Juli onnantól tudta, hogy zsidó. Soha nem beszélünk róla. Akkor már észrevette, hogy van maceszgombóc -- nem volt már Húsvét tartás [lásd: Pészah], de maceszgombóc meg maceszos kávé volt. Megvolt a hosszúnappor [lásd: Jom Kipur] a vacsora, és a Vili böjtölt és imádkozott. Én nem böjtöltem. Én nem is tudtam böjtölni, mert bár sose kérdezték meg a munkatársak, hogy Erzsike, jössz-e ebédelni, de hosszúnappor mindig megkérdezték. Én minden hosszúnappor benn voltam. Juli akkor már tudott bizonyos dolgokat, de sokat nem, és nem kérdezett. De érzésileg attól a perctől lett zsidó.